

ПРОФ. Д-Р КОСТА АЦИЕВСКИ

ИНСТИТУТОТ ЗА ИСТОРИЈА НЕКОГАШ И СЕГА

Почитувани присутни, учесници на тркалезната маса, љубители, почитувачи и пријатели на историјата, во моето обраќање на овој научен собир ќе се осврнам на основните елементи од наставно-научната дејност на Институтот во минатото, споредени со нивната состојба и застапеност на Институтот денес, и тоа: на наставата (наставните планови и програми), кадровската екипираност, состојбата со уписната политика и на соработката на Институтот со сродни институции.

Почетоците на *наставата* на Институтот за историја во далечната 1946 г. беа многу скромни. Првиот наставен план и наставните програми беа изработени согласно тогашниот степен на развиеност на нашата историографија. Со натамошниот развој на Институтот се надоградуваа и развиваа и наставните планови и програми. Стануваа побогати и поразновидни. Се воведуваа нови предмети. Посебно внимание беше посветено на македонската историја, која, поради недостаток на кадри, во првите десетлетија од формирањето на Институтот не беше целосно покриена. Во почетокот беа презентирани елементарни сознанија од нашето историско минато. Меѓутоа, со брзиот подем на македонската историографија, квантитативно и квалитативно се збогатуваше и изучувањето на македонската историја.

Во тој поглед, многу значаен чекор беше направен кон крајот на 70-тите години од минатиот век. Имено, во учебната 1978/79 г. на предметот Општа историја на стариот век, во вториот семестар, беше додаден еден час за историјата на античка Македонија. По неколку години, во наставниот план беа воведени предметите: Историја на античките Македонци и Историја на македонскиот народ-најнов век и на тој начин беше обезбедена целосна застапеност на македонската историја во наставата, во континуитет од антиката до денес. Во наставните програми по одделни наставни предмети беше предвидена и теренска настава, која се реализираше во нашата земја и во странство.

По осамостојувањето во 1991 г. наставната политика на Институтот беше прилагодена на новата политичка реалност. Наместо југословенската историја, во наставниот план беше воведена балканската историја. Со новата програма, покрај историјата на државите од поранешните југословенски простори, беа опфатени и историите на Бугарија, Грција и Албанија.

Денес, веќе повеќе од 15 години, наставата на Институтот за историја се изведува според европскиот кредит трансфер систем (ЕКТС). Студиските програми содржат задолжителни, изборни и факултативни предмети од сродните дисциплини, како и од старите и современите јазици. Кредит трансфер системот, иако во некои сегменти оспоруван, сепак, во споредба со претходниот класичен систем на настава, на студентите им нуди поголеми можности во изборот на предмети, според нивните лични афинитети. Со примената на ЕКТС Институтот за историја се приклучи кон единствениот модерен европски високообразовен систем на студии. Така, на Институтот веќе се појавија и првите студенти од европските земји (Хрватска, Холандија, Полска и др.) како и од земји надвор од европските простори (Јапонија).

Согласно нараснатите потреби, а со цел да се поттикне поквалитетно организирано издигнување и усовршување на научниот подмладок, во учебната 1971/72 г. се воведени постдипломски студии по историја, први вакви студии на Филозофскиот факултет, а од пред десетина години и докторски студии. Досега, на Институтот за историја се одбранети преку 150 магистерски и преку 100 докторски дисертации, главно, од наши научни работници, но и од странство.

Во почетокот на овој век на Институтот за историја беше отворена нова студиска насока Историја со архивистика, која придонесува за подигање на едукативното ниво на архивскиот кадар и на комплетната архивска мрежа во нашата земја. На тој начин се создаваат предуслови за доближување на архивската служба во нашата Република до европските стандарди на архивската дејност. Меѓутоа, треба да се напомене дека последните години спласнува интересот за студии на новата насока. Една од причините за тоа е, секако, и отсуството на законска легислатива, со која вршењето архивска дејност ќе се поврзе единствено со завршени студии по архивистика. Тоа е така за да можат политичките елити од позиција на власт да вработуваат во архивите свои кадри од различна провениенција, кои немаат основни познавања од архивската дејност.

И во поглед на *кадровската екипираност* на Институтот почетоците беа скромни. Институтот ја започна својата работа со скромен кадровски потенцијал од неколку предавачи, но со голем ентузијазам. Поради недостиг од кадар беа ангажирани, како редовни или хонорарни, наставници од другите високообразовни институции на тогашна Југославија. Од овие скромни почетоци, со вонредни напори на основачите на Институтот, пред сè на проф. Љ. Лапе, М. Соколоски, Т. Томоски и други, Институтот постепено го комплетира својот состав со избор на наставници и соработници од редовите на своите дипломирани студенти. Во поглед на кадровската екипираност Институтот го достигна врвот кон средината на 70-те години од минатиот век, кога на Институтот работеа 10 наставници и 7 асистенти, или вкупно 17 вработени. Тоа е максималниот број вработени на Институтот во неговата досегашна историја.

Кон крајот на 70-тите и почетокот на 80-тите години од минатиот век еден дел од наставниците од првата генерација (основачи на Институтот) заминува во пензија, а на нивно место дојдоа нивните поранешни асистенти. Институтот продолжи успешно да ја обавува својата наставно-научна дејност. Меѓутоа, веќе кон крајот на 80-тите и почетокот на 90-тите години активниот состав на Институтот започна да се намалува. Така, кон средината на 90-тите години, Институтот брои само 11 вработени (8 наставници и 3 асистенти). Меѓутоа, со избор на нови членови во наставничкиот состав и избор на млади соработници, кон крајот на 20-тиот и почетокот на 21-от век, значително се подобрува кадровската екипираност, така што, кон средината на првата декада од 21-от век на Институтот работат 10 наставници и 4 соработници.

По изборот на соработниците во наставнички звања, кон крајот на првата декада од овој век активниот состав на Институтот брои 14 наставници (6 редовни, 3 вонредни професори и 5 доценти). Со заминување во пензија на втората генерација наставници, на нивните места, главно, не беа избрани нови наставници, а нивните предмети беа распределувани помеѓу останатите вработени на Институтот.

Денес на Институтот за историја работат 10 наставници, обременети со голем број часови, а веќе десет и повеќе години на Институтот нема вработено соработнички кадар. Ваквата состојбата е повеќе од загрижувачка. Без научен подмладок, всушност, се запира нормалниот тек во развојот на Институтот во поглед на кадровската опременост. Последните десетина и по-

веќе години, Институтот, всушност, стои во место, без можност да обезбеди квалитетен соработнички кадар, кој во иднина би бил носител на наставната и научната дејност на Институтот. Без научен подмладок загрозена е иднината на Институтот, иднината на првата високообразовна институција од областа на историјата, историската наука и наставата по историја во нашата држава.

Причините за ваквата состојба, пред сè, треба да се бараат во претерано лежерната кадровска политика на државата, која, свесно, несвесно, или поради нискиот степен на професионална и интелектуална зрелост на вработените во надлежните државни институции, ги занемарува потребите од млад научен подмладок на првата високообразовна институција во македонската држава – Филозофскиот факултет, а во тој контекст и на Институтот за историја, матицата на македонската историографија, на историската научна мисла и на историското образование во Република Македонија.

На Институтот за историја се негуваше колегијална атмосфера, со висок степен на толеранција и должна почит меѓу вработените наставници и соработници. Вработените на Институтот се дружеа и надвор од факултетот, во релаксирана, неформална и весела атмосфера. Таквите дружења, во голема мера, придонесуваа за јакнење на единството и за подобрување на работната атмосфера на Институтот.

Уписната политика на Институтот за историја од почетните скромни резултати, со запишани 20-тина студенти во првата учебна година, бележи постојан подем, така што кон крајот на 70-те години од минатиот век го достигнува врвот со околу 100 запишани студенти во прва година на студии. Освен од Македонија, се запишуваа студенти и од другите делови на Југославија (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска). Во наредните години бројот на запишани студенти во прва година варираше, но ретко паѓаше под 50 студенти. Меѓутоа, последните години бројот на новозапишани студенти на Институтот е значително намален. Во последнава учебна година (2021/2022) во двете насоки, историја и историја со архивистика се запишани едвај 20-тина студенти, што е навистина загрижувачка состојба.

Во минатото, студентите по историја пројавуваа разновидни активности, кои најмногу доаѓаа до израз во Советот на групата за историја и во Клубот на млади историчари. Советот го сочинуваа наставниците и студентите. Претседател беше избран од редовите на наставниците, а секретар од

редовите на студентите. На состаноците се разгледувааше успехот на студентите по одредени предмети, посетеноста на предавањата и вежбите, состојбата со учебни помагала и сл. Клубот на млади историчари организираше предавања на историски теми, на кои студентите го надополнуваа своето историско образование. Клубот, исто така, организираше и екскурзии на студентите со посета на историски и археолошки локалитети, како и музички забави во просториите на Институтот. Малку е познато дека од редовите на студентите по историја беа избрани и 2 продекани-студенти во составот на деканатската управа во 70-тите години на минатиот век.

Во минатото, студентите во текот на студирањето имаа можност да користат студентски кредит и стипендии. Покрај тоа, кон средината на 60-тите години, за студентите по историја беше востановена и посебна стипендија „Гоце Делчев“. Стипендијата беше наменета за студентите од III и IV година на студии, кои постигнале одличен успех, а потекнуваа од семејства со поскромни финансиски можности. Во минатото, студентите имаа и свои одморалишта, кои ги користеа под многу поволни услови, а оние со подобар успех во текот на студиите летуваа бесплатно. Тоа претставуваше дополнителен стимул за поголема посветеност и ангажираност на студентите, за постигнување на повисоки резултати во текот на студирањето. За разлика од минатото, студентите денес немаат можност да користат најголем дел од поволностите, што ги имаа нивните колеги во минатото во текот на студиите. Покрај тоа, на студентите денес, очигледно, им недостасува поквалитетна организираност, во која ќе дојде до поголем израз нивниот квалитативен и квантитативен потенцијал во нашето општество со многу предизвици.

Во изминатите 75 години на Институтот за историја дипломираше преку 2.000 студенти од Македонија, од бившите југословенски простори и од странство. Преку 250 од нив, со одбрана на магистерски и докторски дисертации, го подигнале своето образование на повисоко ниво. Овој импозантен стручен и научен кадар дава драгоцен придонес во сите степени на образование (основно, средно, високо), како и во работата на високи државни научни и културни институции (ИНИ, музеи, архиви, домови на културата, МВР, печатени и аудиовизуелни медиуми и сл.)

Во минатото Институтот за историја имаше воспоставено плодна *научна и стручна соработка* со повеќе сродни високообразовни институции во тогашна Југославија, но и со институции надвор од нејзините граници.

Особено плодна беше долгогодишната соработка со универзитетот „Ленински комсомол“ во Вороњеж, во тогашниот Советски Сојуз, со кој 20 години (до распадот на СССР) се одвиваше, секоја година, меѓународна размена на студенти и професори. Соработка беше воспоставена и со универзитетот Ломоносов во Москва, како и со универзитетите во Краков и Варшава.

Заклучок

На крајот, да резимираме и да ја конкретизираме споредбената анализа за дејноста на Институтот за историја во минатото и неговата состојба денес.

1. Во поглед на наставата, со новите наставни планови и програми и, особено, со прифаќањето на европскиот кредит трансфер систем значително е подигнато нивото на студиите. Убеден сум дека новиот, европски систем на студии во иднина ќе ги даде вистинските резултати. Натаму, покрај насоката Историја со архивистика, потребно е да се отворат нови насоки. Особено атрактивно би било отворање на насока историја со македонски јазик (а може и обратно). Пред 15-тина години беше покрената таква иницијатива и беше прифатена од колегите од Институтот за македонски јазик. Беше изработен наставен план со заеднички задолжителни, изборни и факултативни предмети. Иницијативата, ненадејно, беше стопирана од Катедрата за книжевност и обидот пропадна. Со оглед на состојбата во која денес се наоѓаат и историјата и македонскиот јазик, оспорувани, негирани и присвојувани, се чини, сега е вистинско време за обновување на иницијативата за отворање на ваква насока од која сите ќе имаат корист.

2. Во однос на кадровската екипираност, состојбата е загрижувачка. Третата генерација наставници, кои продолжуваат да го даваат својот придонес во издигнувањето и афирмацијата на Институтот, немаат свои наследници. Веќе подолго време на Институтот нема научен подмладок. Очигледно, неопходен е постојан притисок до надлежните институции во државата, да го решат проблемот со вработување млад научен кадар на Институтот. Барањата, со потенцирање на значењето на Институтот, како прва високообразовна институција од областа на историјата, историското образование историската наука и наставата по историја во нашата држава, да се испраќаат, освен до надлежните, и до останатите високи државни институции, со цел да се изврши поголем притисок за решавање на овој проблем.

3. Бројот на запишани студенти последните години не задоволува и далеку е од просекот од околу 50-тина запишани студенти во минатото. Потребно е да се направат дополнителни напори за привлекување повеќе студенти. Во таа насока, секако, многу би помогнало организирање на квалитетни презентации, со богат избор на постоечките студиски програми, но и со понуда на нови студиски програми во кои историјата би се поврзала со сродните дисциплини (класични студии, историја на уметноста, археологија, социологија, етнологија, македонски јазик)

4. Соработката со сродни институции, која во минатото се одвиваше на високо ниво, повеќе од 20-тина години стагнира. Неопходно е да се обноват старите врски и да се воспостават нови со сродни институции од бившите југословенски простори, но и пошироко (Русија, Украина, Полска, Словачка, Чешка, Бугарија, Австрија, Албанија и др.)

На крајот, според направената споредбена анализа на Институтот за историја некогаш и денес, со спортски жаргон кажано, Институтот некогаш води со резултат 3:1.

Единствениот поен Институтот денес го остварил преку практикување на наставата, која е пофлексибилна, поразновидна и пружа поголеми можности за остварување на желбите и личните афинитети на студентите. Во сите други сегменти Институтот во минатото има значителна предност. Има предност во кадровската екипираност, во бројот на запишани студенти и во соработката со сродни институции.

Институтот денес, очигледно, го загубил местото што го имаше некогаш во образовниот, научниот, културниот и општествениот живот во нашата држава. За неговиот натамошен развој, неопходна е, пред сè, многу поголема грижа на државните институции задолжени за развојот на високото образование, а во тој контекст и на историското образование во Република Македонија. Потребна е, исто така, и поголема ангажираност на вработените на Институтот, со понуда на нови, поатрактивни, наставни програми, во кои историјата би се поврзала со сродни научни дисциплини, и нивна поквалитетна презентација. На тој начин, убедени сме, значително ќе се зголеми бројот на новозапишани студенти, што претставува, без сомнение, најважен услов за натамошниот развој на Институтот за историја. За натамошниот развој на Институтот, исто така, добро би било да се размисли и за формирање на

катедри, на тематска или на хронолошка основа. Во секој случај, формирањето на катедри позитивно би се одразило и на наставната и на научната дејност на Институтот и значително би придонело за неговиот натамошен развиток.

Summary

Kosta Adjievski, PhD

INSTITUTE OF HISTORY THEN AND NOW

The paper makes a comparative analysis of the basic elements of the teaching and scholarly activity of the Institute of History in the past (teaching, human resources, enrollment policy, cooperation with related institutions) and their condition and representation in the work of the Institute today.

Литература

Х.АНДОНОВ-ПОЛЈАНСКИ, Група за историја, Филозофски факултет 1946-1976, Скопје 1976, 38-43.

Д. ДИМЕСКИ, Институт за историја, Филозофски факултет 1946-1996, Скопје 1996, 57-70.

К. АЦИЕВСКИ, Институт за историја, Филозофски факултет 86/60 (1920-1946-2006), Скопје 2006, 88-93.

ИНСТИТУТ ЗА ИСТОРИЈА, Филозофски факултет–Скопје 90 години високо образование, Скопје 2010, 28-31.

В. ЃОРЃИЕВ, Институт за историја, Филозофски факултет 1920-2020, Скопје 2020, 259-266.

ЛИЧНИ СЕЌАВАЊА на авторот на текстот